

Odgovor na reakciju autora u povodu recenzije knjige *Prije Tita. Frakcijske borbe u Komunističkoj partiji Jugoslavije 1936-1940.*, objavljenom u br. 55/1 *Časopisa za suvremenu povijest*

MATKO GLOBAČNIK

Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Zagreb, Hrvatska

mglobacn@gmail.com

Ima stručnjaka koji smatraju da javnom objavom nekoga svojega djela zaslužuju biti izuzeti od kritike javnosti ili šireg kruga njihovih kolega, posebice ako je ona pretežito negativna. U tome smislu, vrijedi uvijek iznova ponavljati da je javnom objavom djelo predano na prosudbu stručne ili šire javnosti te da nitko nema pravo na povlašteni položaj laudativne prosudbe djela, ponajviše od strane dogovorenih recenzija bliskih kolega, koji su često ujedno i njihovi prijatelji i ideološki istomišljenici (štoviše, neki etički kodeksi na znanstvenim institucijama tako nešto ujedno i zabranjuju). Pa opet evo novoga pokušaja, sada od strane srpskoga autora s ruskom adresom Stefana Gužvice, da za sebe zahtijeva povlašteni položaj u pogledu hrvatskog izdanja njegove knjige i moje, po njemu netočne i klevetničke, a po meni poštene (veličinom, kontekstualizacijom i argumentacijom) recenzije. Reakcijom veličine jednoga cijelog preglednog rada, Gužvica na moju recenziju žestoko „jauče“ poput kakva gopara iz staroga hrvatskog Dubrovnika kada se nabode na petrusin.

Dužnost je recenzenta upozoriti s koje ideološke, nacionalne i metodološke pozicije autor piše djelo, posebice ako se radi o djelu koje se sličnom metodologijom bavi temom iste te ideologije i nacionalnog pitanja. A sada je uputno ponoviti o čemu se tu radi. Autor recenzirane knjige je srpski povjesničar (materinji mu je srpski jezik, rođen je (Novi Sad, 1993.) i djelovao kao povjesničar u Republici Srbiji) i tom konstatacijom nije mišljeno ništa negativno. U slučaju njegove knjige *Prije Tita* radi se o hrvatskome prijevodu izvornog djela koje je napisano na engleskom jeziku. Ideološka pozicija s koje je autor napisao djelo je ideologija marksizma-lenjinizma koju je izvorno oblikovao Staljin, pri čemu, ostavljajući na stranu šira razmatranja, treba napraviti terminološko pojašnjenje – do nedavno su komunisti širili konfuziju pod imenom „demokratskih socijalista“ (igra riječi na socijaldemokraciju, ali i stari javni prijepor o naravi socijalizma i demokracije između komunista i socijaldemokrata koji seže u 1917. godinu) i kao „tenkiji“ često djeluju kao

lijeva ruka Putinova režima na Zapadu, odnosno glasnogovornik Komunističke partije Kine. Isto tako, sada je dužnost u promijenjenim okolnostima od izlaska hrvatskog izdanja knjige *Prije Tita* upozoriti da autor više nije doktorand na Sveučilištu u Regensburgu, već očito u jeku krvave ruske agresije na Ukrajinu ponosno iskazuje položaj profesora na Sveučilištu „Visoka škola ekonomije” u Rusiji te se s takve pozicije javlja u Hrvatskoj. Knjiga *Prije Tita* bavi se dijelom međuratne povijesti Komunističke partije Jugoslavije, analizirajući u kontekstu povijesti Partije, ideoloških i drugih prijevora u njezinim redovima te velike čistke u Sovjetskom Savezu, frakcijske borbe među jugoslavenskim komunistima od 1936. do 1940. godine. Kako je autor inspiriran idejom komunizma (ideologijom marksizma-lenjinizma) i radi u Rusiji čiji režim promovira kojekakve teorije o povijesti Sovjetskog Saveza te povijesti i raspadu Jugoslavije, činjenica da objavljuje hrvatsko izdanje knjige o Komunističkoj partiji Jugoslavije svakako nameće potrebu da se u osnovnim crtama u recenziji i ovome odgovoru hrvatske čitatelje upozori na njegovu biografiju.

Metodologija kojom se autor služi u knjizi nije marksistička u smislu nekakve filozofije povijesti koja materijalne uvjete proizvodnje uzima za određujuće faktore povijesnih procesa, među ostalim jer vjerojatno nije ni prikladno kratki period koji se obrađuje u knjizi interpretirati u takvim sveobuhvatnim kategorijama. Ali mora se primijetiti cinično „prokazivanje” istine iz ustiju kritičara i percipiranih protivnika, što je karakteristično za ideologiju marksizma-lenjinizma, i koje primjerice dolazi do izražaja uzimanjem sovjetskih optužnica protiv jugoslavenskih komunista kao neprijepornih istina, a mnogo više iz reakcije na moju recenziju. Na ovome mjestu tek ću se kratko osvrnuti na tvrdnje iz autorove reakcije. Iz njih se jasno vidi ne samo da je on potpuno neupoznat s historiografijom o temi koju obrađuje u knjizi, nego i s knjigama koje i upotrebljava! Kominterna se u najnovije vrijeme obrađuje u nebrojenim svescima pojedinačnih djela, priručnika, zbornika radova i objavljenih izvora, koji se dakako u knjizi ne navode (v. primjerice trenutno obustavljenu seriju „Mitteilungen der Gemeinsamen Kommission für die Erforschung der jüngeren Geschichte der deutsch-russischen Beziehungen“ / „Сообщения совместной комиссии по изучению новейшей истории российско-германских отношений“, potom seriju „Archive des Kommunismus – Pfade des XX. Jahrhunderts“, časopis *Das Jahrbuch für historische Kommunismusforschung*, i dalje reference u tim djelima – od svega toga u knjizi *Prije Tita* upotrebljava se oko pet (5) publikacija ruskih istraživača i nula (0) njemačkih). Teško je ipak očekivati od autora da će na temelju proučavanja literature valjano oblikovati metodološke postavke, jer kako se vidi već na primjerima koji se tiču jednostavne faktografije, poput shvaćanja nacionalnog pitanja Sime Markovića u dosadašnjoj historiografiji (v. Banac, *With Stalin against Tito*, str. 50, 56), desne ideološke pozicije Moše Pijade tijekom 1930ih (v. Banac, *With Stalin against Tito*, str. 66) i autorova opširnog izlaganja o Luciji Bauer (v. Ivo i Slavko Goldstein, *Tito*, str. 121–122), on nije upoznat s rezultatima istraživanja niti u literaturi koju upotrebljava. Na kompleksnije tvrdnje u vezi metodologije i historiografije da povjesničar ne treba

samostalno analizirati izvore već se samo oslanjati na sekundarne interpretacije u temama koje ne čine užu jezgru njegove knjige, da je nacionalno pitanje „tek jedno“ od političkih pitanja KPJ-a (recimo, jednako važno pitanju narodne fronte), da su ljudi koji su napustili politički ekstremne organizacije „izdajice“, da sovjetski organi i Kominterna provode istrage neovisno o Staljinu i njegovoj politici, da je odnos vodstva KPJ-a i Kominterne konsenzualan – one sve uglavnom proizlaze iz autorovih površnih shvaćanja, nepoznavanja literature i sada ciničnih pokušaja opravdanja očitih pogrešaka prokazivanjem tobožnjih proturječja u recenziji i pogrešnog prijevoda. Pa valjda mu je konačan prijevod knjige prije objave dan na autorizaciju?

Razumljivo je da se na ovome mjestu ne mogu otvarati navedena kompleksna pitanja metodologije, historiografije, politike KPJ-a i čitavog funkcioniranja Sovjetskog Saveza, jer bi to značilo napisati knjigu o knjizi (što autor zasigurno dobro zna, pokušavajući otvoriti ta pitanja i time prebaciti na recenzenta teret objašnjenja i detaljno nabranje literature), niti je prikladno na ovakav način podučavati Gužvicu o svim pitanjima koje je otvorio. Ali je indikativno već to da ga je pogodila konstatacija iz recenzije, koju proglašava „čistom falsifikacijom“ (iz nerazumljivih razloga, jer je odmah potom potvrđuje, odnosno, da upotrijebimo autorove riječi, ona je „u kontradikciji s njegovom vlastitom (...) izjavom“) da se u knjizi kao glavni razlog smaknuća vodećih jugoslavenskih komunista u velikoj čistki u Sovjetskom Savezu navode policijske infiltracije u Jugoslaviji. Na tvrdnje da se u recenziji upotrebljavaju *ad hominem* argumenti (u recenziji se nigdje ne raspravlja o privatnoj ličnosti autora), shvaćanja o „srpskohrvatskom“ jeziku i o nacionalizmu i državama nastalima raspadom Jugoslavije nema potrebe odgovarati, ali se može primijetiti da te konstatacije odgovaraju izjavama o svjetskom poretku prije pada Berlinskog zida koje gaje režimi u Rusiji, Kini i Srbiji. Prije nekoliko godina nisam niti sanjao da ću pod dojmom rata u Ukrajini koji budi negativne reminiscencije na Domovinski rat i velikosrpsku agresiju na Hrvatsku, Sloveniju, Bosnu i Hercegovinu i Kosovo, polemizirati s nekime tko se javlja s druge strane „barikade“, iz Rusije, kako su polemizirali primjerice hrvatski i srpski publicisti za vrijeme raspada Jugoslavije.

Na kraju, s obzirom na to da radikalna ljevica već nekoliko godina kao argument uporno navodi primjere nekih povjesničara s ekstremnog dijela lijevog spektra ili otvorenih komunista kako bi u trenutnim okolnostima progurala svoje kadrove u visoku znanost, potrebno je osvrnuti se i na to. Prirodno je da će se pojedinci, koji gaje određeni svjetonazor, htjeti baviti temama povezanim s tim svjetonazorom, te da će marljivim istraživanjem u tim poljima, ako su iole inteligentniji, doći do novih otkrića. Uvjereni komunisti kao povjesničari mogu sa baviti temama povezanim s ideologijom marksizma-lenjinizma poput imperijalizma ili radničkog pokreta i na tome polju doći do zapaženih uvida, a isto vrijedi i za simpatizere četnika, ustaša ili nacista u pogledu tih tema. Ali s time su uvijek povezani i drugi ciljevi, vizije poretka uređenja društva i svijeta, kako i Gužvica otkriva neopravdano izazvanim razmatranjima o nacionalnosti, jeziku i „(post)jugoslavenskom“ prostoru. Ako

se Eric Hobsbawm, koji je prihvaćao staljinističku ideologiju marksizma-lenjinizma i fantastični utopijski svjetonazor u okolnostima razornih posljedica Prvoga svjetskog rata i imperijalizma, agresivnog njemačkog nacionalizma u međuraću te neznanja o Staljinovim zločinima, danas ponovno priziva, to se radi i u cilju vraćanja slike društva i svijeta propale s padom Berlinskoga zida, ili još i prije početka Drugoga svjetskog rata. Ne treba nikoga smetati što je kolega Gužvica „marksist“, odnosno zajedno s malom svitom mlađih kolega, pod krinkom „demokratskog socijalizma“ (jer je otvorena revolucionarna djelatnost u cilju rušenja liberalno-demokratskog poretka u većini zemalja još uvijek protuustavna) simpatizira ideologiju marksizma-lenjinizma te se poziva na anglofone lijeve radikale koji su se prikladno koncentrirali na zapadnim sveučilištima (jer su sveučilišta autonomna od države i njezina represivnog aparata). Ne treba nikoga smetati niti kada se novcem hrvatskih poreznih obveznika u javni prostor puštaju loše knjige s agendom jer i one dovede do novih spoznaja, makar i negativnim putem. Ali svakoga treba smetati kada se knjiga inspirirana marksizmom-lenjinizmom jednostrano proglašava vrhunskom historiografijom, kada autor za razliku od brojnih drugih povjesničara (a ne samo „svećenika i filozofa“) ne osuđuje zločine i one koji su ih počinili poput Staljina, kada, umjesto da nauči prihvaćati i negativnu kritiku, bez obraza sam sebe skoro pa proglašava novim Hobsbawmom samo zato što je „marksist“ te agresivnom reakcijom iz Rusije pokušava u hrvatskome javnome prostoru ovakvim načinom ušutkati recenziju!